

KADIN CİNAYETLERİNİ (FEMICIDE) ÖNLEMEDE ZORLAYICI TAHAKKÜM (COERCIVE CONTROL) KAVRAMININ ÖNEMİ VE ALINABİLECEK HUKUKSAL TEDBİRLER

Özgür KÜÇÜKTAŞDEMİR^{151*}

I. GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet, çağımızda dahi dünya toplumlarının ortak sorunlarından birini oluşturmaktadır ve dünya genelinde kadınlar, en çok şiddet içeren suçların mağduru olmaktadır.¹⁵² Dünya Sağlık Örgütü'nün 2013 tarihli raporunda yer alan rakamlara göre dünya genelinde yaklaşık her on kadından üçünün yaşamları boyunca eş şiddetinden etkilenmektedir. Tüm dünyadaki cinayetlerin yaklaşık yüzde on dördü duygusal ve/veya cinsel bir ilişkinin tarafı olan kişilere karşı eşleri (partnerleri) tarafından gerçekleştirilmekte olup bu cinayetlerde mağdur tarafı çok büyük oranlarla kadınlar olmaktadır.¹⁵³ Dünya Sağlık Örgütü'nün istatistiklerine göre kadın maktullerin yüzde kırk ila yetmişi kocaları veya sevgilileri tarafından, suiistimal edildikleri ilişkiler sırasında veya ilişkileri sonlanırken öldürülmektedir.¹⁵⁴ Kadın cinayetleri kadına yönelik şid-

151 * Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Meslek Yüksekokulu, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri Programı

152 Bu bağlamda bkz. McFarlane, Judith/ Campbell, Jacquelyn/ Watson, Kathy, "The Use Of The Justice System Prior to Intimate Partner Femicide", *Criminal Justice Review*, V.26, N.2, 2001, (ss. 193-208), s.205

153 Devries, Rotstein'dan aktaran, Johnson et. al., s.3

154 World Health Organisation, "Understanding and Addressing Violence Against Women", (https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf;jsessionid=46487B2C52254FE5019CDA4919765D44?sequence=1), s.7

detin en uç görünümüdür. Ortaya çıkışlarındaki sıklık nedeniyle kadın cinayetleri, Batılı ülkeler de dâhil olmak üzere tüm dünyada sosyal bilimcilerin özel olarak incelediği ve önlemler geliştirdiği konulardan biridir. Bu nedenle, “kadın cinayetleri” (*femicides*) başlığı altında ayrı bir sınıflandırmada söz konusudur ve “kadın cinayeti” kavramı adlandırılmayan bir olguya karşı harekete geçilemeyeceği gerekçesiyle geliştirilmiştir.¹⁵⁵ Böylelikle kadın cinayeti kavramında, erkek egemenliğine dayalı güç ilişkilerine yaslanan sosyal sistemlerin meşruluğuna, bu cinayetlerin toplum tarafından hazmedilmesine karşı bir başkaldırı ve dolayısıyla politik bir yön belirir.¹⁵⁶

Çağımızda kadın cinayetleri, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan kadın hareketleri sayesinde kamuoyu tarafından daha çok görünür olmuş,¹⁵⁷ kadın cinayetlerinin nedenleri ve nasıl önlenebilecekleri akademik inceleme ve tartışmalara konu olmuştur. Türkiye’de de kadın cinayetleri ne yazık ki sıklıkla karşılaşılan bir olgudur.¹⁵⁸ Boşandıktan sonra koruma talep eden ama yanıt almayıp yalnız bırakılan ve eski kocası tarafından öldürülen Ayşe Paşalı¹⁵⁹, işvereni ve onun arkadaşı tarafından yüksek katlı bir binadan atılarak öldürülen ve duruşmasında sanık avukatları tarafından bakire olmadığı öne sürülen Şule Çet¹⁶⁰,

155 Corradi, Consuelo/ Marcuello-Servos, Chaime/ Boira, Santiago/ Weil, Shalva, “Theories of Femicide and Their Significance for Social Research”, *Current Sociology*, 1-21, 2016, (csi.sagepub.com), (s.1-21), s.2

156 Corradi, et. al., a.g.m, s.2

157 Örneğin, Türkiye’de gerçekleştirilen kadın cinayetlerini takip eden, konuyla ilgili farkındalık yaratmak amacıyla kurulmuş, görevbildiğimiz kadarıyla iki internet sitesi vardır: “<http://kadincinayetleri.org>” ve “<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net>”

158 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İnce Yenilmez, Meltem/ Demir, Mehmet Hulusi, “The Challenge of Femicide and Violence Against Women in Turkey”, *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, Volume: 6, Issue:1-2, Year:2016, (ss.1-30); ayrıca bkz. Taşdemir Afşar, Selda, “Violence Against Women and Femicides in Turkey”, *European Journal of Multidisciplinary Studies*, V.2, N.1, 2016, (ss.70-80).

159 Ayşe Paşalı Davası ile ilgili bilgi için bkz. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, “Ayşe Paşalı Davası”, (<http://www.kadincinayetlerinidurduracagiz.net/haberler/29/ayse-pasali-davasi>)

160 Şule Çet Davası ile ilgili bilgi için bkz. BBC Türkçe, “Şule Çet Davasının

töre cinayetlerine kurban giden diğer tüm mağdurlar Türkiye bağlamında kadın cinayetlerinin ilk akla gelen görünümüdür. Bu çalışma, kadın cinayetlerine kurban gidenlere adanmıştır.¹⁶¹ Bu çalışmada ilk önce kadın cinayeti (*femicide*) kavramı açıklanacak ve kadın cinayetlerinin nedenleri tartışılacaktır. Bu tartışmada kadın cinayetlerinin nedenleri üzerine, Dünya ve Türkiye’de yapılan çalışmalardan yararlanılacaktır. Kadın cinayetlerinin nedenleri arasında bulunan, mahremiyet ve aile ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkan, kadın üzerinde kurulan zorlayıcı tahakküme (*coercive control*) değinilecek ve bu kavram irdelenecektir. Çalışmanın sonunda, zorlayıcı tahakkümün önlenmesinin kadın cinayetlerini azaltmada gösterdiği etkinlik ele alınarak, kadın cinayetleri için hukuksal çözüm yolları ceza hukuku bağlamında değerlendirilecek ve kimi önerilerde bulunulmaya çalışılacaktır.

II. KADIN CİNAYETİ (FEMICIDE) KAVRAMI VE KADIN CİNAYETLERİNİN NEDENLERİ

Kadın cinayeti (*femicide*) kavramı ilk defa 1976 yılında Belçika’da düzenlenen, kırk ülkeden iki bin kadının katıldığı “Uluslararası Kadına Karşı Suçlar Mahkemesi” (*International Tribunal on Crimes against Women*) etkinliğinde¹⁶² Diana Russel tarafından kullanılmış ama o yıllarda henüz açık bir tanımlı yapılmamıştır.¹⁶³ Bu tarihten itibaren çeşitli düşünürler bu kavram üzerinde çalışmıştır. 2001 yılında Russel kadın cinayeti kavramını, kadınların tarafı oldukları eşit olmayan cinsiyet ilişkilerini ve kadın üzerindeki erkek egemenliğini vurgulamak

İlk Duruşmasında Neler Yaşandı?”, (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47132223>)

161 Ayrıca bkz. Habertürk Yaşam, Devletin Koruyamayıp, Ölümün Kucağına Attığı Kadınların Hikayeleri, (<https://www.haberturk.com/yaşam/haber/604679-devletin-koruyamayip-olumun-kucagina-attigi-kadinlarin-hikayeleri#>)

162 Ayrıntılı bilgi için bkz. Russel, Diana, “Report On the International Tribunal On Crimes Against Women”, *Frontiers: A Journal Of Women Studies*, V.2, N.1, 1977, (s.1-6)

163 Widyono, Monique, “Conceptualizing Femicide”, *Strengthening Understanding of Femicide, Using research to galvanize action and accountability Conference*, PATH, Washington DC, 2008, (s.7-25), s.7

amacıyla, “kadınların kadın oldukları için erkekler tarafından öldürülmesi” biçimiyle tanımlar.¹⁶⁴ Buna karşın, öğretilerde hala terimin anlamı üzerinde uzlaşamadığını, faillerin nitelikleri ve mağdurla olan ilişkilerindeki konumlarına göre kadın cinayeti kavramının farklı biçimlerde içinin doldurulduğu belirtilmelidir.¹⁶⁵

1980’li yıllarda araştırmacılar, kadın cinayetleri çerçevesinde fail ve mağdur ilişkisini göz önüne alarak, kadın eş¹⁶⁶ cinayetlerine (*intimate partner femicide*) odaklanmıştır.¹⁶⁷ Belirtmek gerekir ki kasten adam öldürme suçunda, mağdur ve fail arasındaki ilişki diğer suçlarla karşılaştırıldığında daha belirleyici bir role sahiptir.¹⁶⁸ Bu durum özellikle eş cinayetlerinde karşımıza çıkar. Türk toplumu da dahil olmak üzere birçok toplumda aile içi şiddet ve eş şiddetinin kurbanı olan kadınlar, kadın cinayetlerinin başlıca mağduru. Buna karşın, kadın cinayetlerinin aile içi şiddet ve eş şiddetiyle doğrudan bağlantısına rağmen, bu cinayetlerin farklı toplumsal ve kültürel koşullarla ilgisine, çok boyutlu bir olgu olduğuna dikkat çekilmelidir.¹⁶⁹ Maalesef dünyada yapılan araştırmalar, mağdur ve fail arasındaki mahremiyet ilişkisi (*intimacy*) arttıkça şiddete gösterilen hukuksal müdahalelerle toplumsal tepkilerin düştüğü yönündedir.¹⁷⁰

Eşler tarafından diğer eşe karşı gerçekleştirilen cinayetler, altlarında yatan nedenler iyi bilindiğinde tahmin edilebilir ve eğer gerekli tedbirler alınrsa önlenabilir gözükmektedir.¹⁷¹Risk

164 Widyono, a.g.m, s.7

165 Widyono, s.8 vd.

166 Buradaki eş kavramı, herhangi bir duygusal ve cinsel ilişkinin tarafı olan kadını anlatmak için kullanılmış, evlilik bağının varlığı göz önüne alınmamıştır.

167 Widyono, s.8

168 Dawson, Myrna/Gartner, Rosemary, “Differences in the Characteristics of Intimate Femicides, The Role Of Relationship State and Relationship Status”, *Homicide Studies*, V.2, N.4, 1998, (s.378-399), s. 378 vd.

169 Widyono, s. 10

170 Dawson/Gartner, s. 380

171 Johnson et. al., a.g.m, s.5

değerlendirmesine dayalı bu tahminlerde, en büyük risk grubunu daha önce eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmış kadınlar oluşturmaktadır. Kadın cinayetlerine en çok, kadın üzerinde erkek tarafından kurulan egemenliğin kaybedildiği, sadakatsizlik iddialarının ortaya atıldığı (gerçek veya hayali) ya da ayrılma aşamasındaki, ayrılmayla sonuçlanan ilişkiler süresince, aşırı kıskançlığın, sahiplenmenin ya da cinnetin erkek failin eylemini tetiklediği durumlarda rastlanılmaktadır.¹⁷²

Kadın cinayetlerinin nedenleri çok çeşitlidir. Bu nedenler ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte, toplumsal cinsiyet üzerinden çeşitli sosyal ve kültürel bağlamlarla ortaya çıkar. Başka bir anlatımla çok nedenli bir olgu olmakla birlikte, gözlemlenebilir nedenler toplumsal cinsiyet ve kadının rolü üzerinden belirgin duruma gelmektedir. Dünya genelinde yapılan çalışmalar, erkek eşin kıskançlığının, sahiplenmesinin, kontrol arzusunun işlenebilecek bir kadın cinayetinin habercisi olduğunu göstermektedir.¹⁷³ Kadın cinayetlerinin başlıca habercisiyse, kadına yönelik fiziksel veya psikolojik şiddettir. Yapılan araştırmalar, daha önce eşlerinden şiddet gören kadınların, gene kendilerine şiddet uygulayan eşleri tarafından öldürüldüklerini göstermektedir.¹⁷⁴

Kadına yönelik şiddetin kaynakları arasında, yoksulluğun neden olduğu gerilim, ilişki içinde ortaya çıkan güç çatışmaları, cinsiyet rollerindeki sorunlar, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, çarpık sosyal normlar ve duygusal ilişkilerdeki anlaşmazlıklar gösterilebilir.¹⁷⁵ Tüm bunların erkek cinsiyet rolüne ilişkin krizleri tetiklediğini ve bu krizin kimi zaman erkekler tarafından şiddetle aşılmaya çalışıldığı söylenebilir.¹⁷⁶ Bu bağlamda, kadının kendi egemenliğini eline aldığı, örne-

172 Johnson, etl. al., a.g.m, s.7

173 Johnson, et. al., s.5

174 Johnson, et. al., s.5

175 Bkz. Jewkes, Rachel, "Intimate Partner Violence: Causes and Prevention", The Lancet, Vol 359 • April 20, 2002, www.thelancet.com, (ss. 1423-429)

176 Jewkes, s.1424 vd.

ğin ayrılma kararı alması, bir işe girmesi, sosyalleşmesi gibi erkeğin çizdiği tahakküm alanında çıktığı durumlarda, cinsiyet rolleri üzerinde kriz derinleşir. Bu nedenle özellikle, bir ilişkiyi sonlandırmak isteyen kadınlar, şiddet görmek veya cinayete kurban gitmek konusunda en riskli grubu oluşturmaktadır.¹⁷⁷

Öte yandan, farklı kültürlerle ait yapılan çalışmalar, erkek egemen ideolojinin güçlü olduğu toplumsal yapılarda kadına yönelik şiddete daha sık rastlanıldığını, hatta kadına yönelik şiddetin olağan görüldüğünü göstermektedir.¹⁷⁸ Bu doğrultuda, kadının sosyal statüsüne ilişkin muhafazakâr düşüncelere sahip olan kişi veya toplumların, kadınları istismar etmeye daha yatkın olabilecekleri ileri sürülmüştür.¹⁷⁹ Kadın üzerindeki toplumsal rollerin daha katı ve belirgin olduğu, kadının ikinci sınıf insan olarak görüldüğü bu tip toplumlar adeta failleri teşvik etmekte, sosyal ve ekonomik güçleri ellerinden alınmış kadınlar kolaylıkla istismar edilebilmektedir. Yine bu araştırmalarda, toplumsal ve siyasi anlaşmazlıkların çözümünde şiddeti olağan bir yöntem olarak kullanan toplumlarda kadına yönelik şiddete daha sık rastlandığı görülmüştür.¹⁸⁰ Kanımızca, bu araştırmadan tam tersi bir sonuç da çıkarılabilir. Çünkü aile içi şiddetin yaygın olduğu toplumlarda, sosyal ve siyasi anlaşmazlıkların da şiddetle çözümlenebileceğinin düşünülmesi olasıdır. Görülebileceği üzere, kadına yönelik şiddetin kaynakları arasında yukarıda sayılan tüm bu koşullar, aslında, kadının eşit olmayan toplumsal konumuyla, toplumsal cinsiyet rolleriyle doğrudan ilişkilidir. Kadın yönelik şiddet, kadın üzerinde kurulan egemenliğin sarsıldığı durumlarda bu egemenliğin yeniden kurulmasının bir aracı olarak karşımıza çıkar. Bu doğrultuda kimi araştırmacılar, kadın cinayetlerinin sıklığındaki dünya genelindeki artışın aynı zamanda, kadının

177 Jewkes, s.1425

178 Bir toplumda erkeğe biçilen rol ne kadar ataerkil çerçevedeyse, erkeğin kendisine yöneltilen aile içi/dışı sosyal beklentileri karşılayamaması ve ilişki sürecinde ortaya çıkabilecek erkek cinsiyet rolüne ilişkin krizler kadına yönelik şiddeti o kadar tetiklemektedir.

179 Jewkes, s.1425

180 Jewkes, s.1426

çalışma hayatına girmesiyle ve ekonomik özgürlüğünü kazanmasıyla açıkça bağlantılı olduğunu öne sürerler.¹⁸¹

Kentleşme sürecindeki Türkiye’de kadın cinayetleri artan bir eğilim göstermektedir. Örneğin 2008 yılında kadın cinayetlerinin sayısı seksene, 2013 yılındaysa iki yüz otuz yediye ulaşmıştır.¹⁸² Türkiye’de gözlenen bu artışın nedenleri arasında köyden kente göçün, değişen sosyal hayata ve değerlere uyum göstermede başarısızlığın, kadınların ailenin geçinebilmesi için çalışma hayatına katılmaya zorlanmalarının rolü olduğu vurgulanmaktadır.¹⁸³ Öte taraftan, kentleşmeyle birlikte kadınlar, kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanıp kişisel özgürlüklerini belli ölçüde edinmekte, sosyal statüleri değişmekte, kentlerde bilinçlenmelerini sağlayacak etkinliklerle ve organizasyonlarla karşılaşmakta ve haliyle yaşamlarında inisiyatif alabilip üzerlerindeki tahakkümü kırabilmekteler.¹⁸⁴

Türkiye örneğinde, kadın cinayetleri çoğunlukla kocalar, sevgililer veya eski sevgililer ile eski kocalar tarafından işlenmekte olup diğer yakınlar tarafından işlenen cinayetler azınlıkta kalmaktadır.¹⁸⁵ Bu cinayetlerin de büyük çoğunluğu ayrılık sonrası gerçekleşmiştir ve kadının kendi kararlarını kendi alarak, üzerindeki erkek tahakkümünü kırdığı ilişki süreçlerine denk gelmektedir. Örneğin, eski sevgili ve kocalar, kadınları çoğunlukla çocuklarının velayeti, mal paylaşımı veya kadının başka biriyle flört ettiğini düşündükleri durumlarda öldürmekte veya öldürmeye teşebbüs etmektedir.¹⁸⁶ Bu paralelde, kurbanları arasında en çok duygusal veya cinsel bir ilişkinin tarafı olan kadınlar bulursa da her iki cinsiyetin de gerçekleştirdiği, belirli bir örüntü göstermeyen, aniden kıskançlık etkisiyle geli-

181 Çetin, İhsan, “Defining Recent Femicide in Modern Turkey: Revolt Killing”, *Journal of International Women’s Studies*, V.16, I.2, (ss.346-360), s.354

182 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformunun rakamlarını aktaran Çetin s.349

183 Çetin, a.g.m., s.355 vd.

184 Çetin, a.g.m., s.355 vd.

185 Bkz. Çetin, a.g.m, s.351

186 Çetin, s.352

şen tutku cinayetleri (*crimes of passion*) ile kadın cinayetlerinin çoğu zaman karıştırıldığını belirtmek gerekir.¹⁸⁷ Kanımızca, tutku cinayetleri de genellikle sahiplenmenin yol açtığı kıskançlığın tetiklediği duygusal dürtülerle gerçekleştirildiğinden kadınların kurban edildiği durumlarda kadın cinayetlerinin bir alt türevi durumuna gelmektedir. Başka bir anlatımla, tutku cinayetleri her ne kadar kadınlarca da işlenebiliyorsa da toplumsal cinsiyet rolleri erkekleri bu cinayet türüne daha eğilimli kılmaktadır. Örneğin, çeşitli Batı ülkelerinde yapılan araştırmalar, maktulün kadın olduğu cinayetlerde alınan cezaların maktulün erkek olduğu davalara göre daha ağır olduğunu göstermekle birlikte, kadın maktulle fail arasında duygusal ve cinsel birlikteliğe dayanan bir mahremiyet ilişkisi bulunduğu mahkemelerin, faile diğer kadın cinayetlerinin failerine göre daha az ceza verdiğini ortaya koymaktadır.¹⁸⁸ Ek olarak, başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte ülkemizde kadın cinayetleri başlığı altına töre cinayetleri de eklenebilir.

III. ZORLAYICI TAHAKKÜM KAVRAMI (COERCİVE CONTROL) VE İNGİLTERE ÖRNEĞİNDE ZORLAYICI TAHAKKÜM SUÇU

“Zorlayıcı tahakküm” (*coercive control*) kavramı Amerikalı sosyal hizmetler uzmanı Evan Stark tarafından kuramsallaştırılmıştır. Stark, “zorlayıcı tahakküm” kavramını geniş anlamıyla, kadınların kişisel hayatları üzerinde egemenlik kurmaya yönelik, yinelenerek uygulanan çeşitli izlemleri kapsayan bir istismar biçimi olarak tanımlar.¹⁸⁹ Erkek eş (partner) tarafından ilişki yaşadığı veya yaşamış olduğu kadının davranışlarını, kendisine itaate zorlamaya yönelik yönlendirme amacı taşıyan, kadını belirli tepkilere ya da ilişki içindeki kendi koyduğu

187 Bkz. Dawson, Myrna, “Intimacy, Violence and the Law: Exploring Stereotypes About Victim-Defendant Relationship and Violent Crime”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 96-4, (ss.1417-1450)

188 Bkz. Dawson, Myrna, “Punishing Femicide: Criminal Justice Responses to the Killing of Women Over Four Decades”, *Current Sociology*, 64-7, 2016, (csi.sagepub.com), (s.996-1016), s.1009

189 Stark, Even, *Coercive Control, How Men Entrap Women in Personal Life*, Oxford University Press, 2007, s.198 vd.

kurallara uymaya zorlamak zorlayıcı tahakkümü oluşturur. Bu doğrultuda, kadını baskılama, korkutma, aşağılama, utandırma, izole etme, maddi kaynaklarından yoksun bırakma, kadının aile, arkadaş ilişkilerine, hayatına karışma ve buna benzer kadının türlü kaynak, güven ve yeteneklerini tüketmeye, suiistimal etmeye elverişli davranışlar “zorlayıcı tahakküm” çerçevesinde değerlendirilir.¹⁹⁰ Duygusal ve psikolojik suiistimaller, zorlayarak ikna, duygusal ve sözel şiddet, sosyal yalıtma, yıldırma bu kapsamdadır. Zorlayıcı tahakkümde, uygulanan suiistimal yöntemlerinin ağırlığından çok, bu yöntemlerin sıklığı ve rutini önemlidir.¹⁹¹ Zorlayıcı tahakküm altındaki kadın, rutin bir biçimde küçümsenebilir ve korkutulabilir, kendisini değersiz hissedebilir, korku ve çekinme içinde yaşayabilir.¹⁹²

Günümüzde ABD’de yapılan çalışmalar, Amerika’da kadınların yüzde kırk birinin zorlayıcı tahakküm oluşturan davranışlarla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.¹⁹³ Farklı kültürlerde yapılan araştırmalar, daha önce duygusal ilişkinin tarafı olan kadın üzerinde uygulanan şiddetin veya istismarın cinayet riskini arttırdığını, zorlayıcı tahakküm oluşturan davranışların, erkek eşin (partnerin) yoğun kıskançlığının, sahiplenişinin, kadını kontrol etme arzusunun veya daha önce ona uyguladığı psikolojik ya da fiziksel şiddetin, kadın cinayetlerinin ön habercileri olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹⁴

Ailevi ve mahrem ilişkiler boyunca ortaya çıkan zorlayıcı ve tahakküm kurucu davranışların önlemek, böylelikle kadın cinayetlerinin önüne geçmek amacıyla İngiltere’de zorlayıcı tahakküm suç olarak düzenlenmiştir. İngiltere’de 2015 yılında yürürlüğe giren “*The Serious Crime Act*” adlı Yasanın yetmiş altıncı ve devamı maddelerinde zorlayıcı tahakküm suçunu dü-

190 Bkz. Stark, s.205 vd.

191 Bkz. Woman Support Project, Coercive Control, Evan Stark, (<http://www.womensupportproject.co.uk/userfiles/file/resources/national-resources/coercive-control.pdf>), Ayrıca bkz. Stark, a.g.e

192 Bkz. Stark, s.200 vd.

193 Wortley, s.9

194 Bkz. Johnson et. al, s.5 vd. ve s. 15 vd.

zenleyen hükümler yer almaktadır. Bu düzenlemeyle birlikte, ilişki kaynaklı belirli bir örüntü (patern) oluşturan tahakküm kurucu ve zorlayıcı davranışların hukuk düzenince yaptırıma bağlanması amaçlamıştır. Bu suç için yasada öngörülen en yüksek ceza beş yıla kadar hapis ve/veya para cezasıdır.¹⁹⁵ Mağduru arkadaşlarından ve akrabalarından izole etmek, onu ve iletişimini sürekli, çeşitli biçimlerle izlemek, nereye gideceğine ne gıyeceğine, kimleri göreceğine, gündelik etkinliklerine düzenli olarak karışmak, finansal olarak suiistimal etmek, çocuğu üzerinden korkutmak, diğer yakınları üzerinden tehdit etmek, bir sırrını, özel hayatına ilişkin bir bilgiyi sosyal çevresine sözel olarak yayacağıyla ilgili korkutmak, ona durmadan değersiz olduğunu hissettirmek, aşağılayıcı, davranışlarda bulunmak gibi davranışlar bu kapsamda değerlendirilmektedir.¹⁹⁶

Zorlayıcı tahakküm suçunu niteleyen “zorlama” ve “tahakküm” kavramlarını kısaca açıklamak bu suçun incelenmesinde başlangıç noktasını oluşturur. Burada tahakküm (control) kavramı, bir kişinin başka bir kişiyi kendine tabi ve bağımlı kılma, onu destek kaynaklarından mahrum bırakma, kişisel yeteneklerini kullanmasını engelleme, direniş ve kaçış için gerekli ihtiyaçlardan yoksun duruma getirme amacını ifade eder. Böylelikle bu suçta tahakküm kurmak, failin saikini (özel kastını) oluşturur. Fail, mağdur üzerinde bu amaçla zor kullanır. Dolayısıyla bu suçtaki kullanılış biçimiyle davranışın “zorlayıcı” özelliği, tehdit, cebir, adam yaralama, hakaret vb. ceza yasalarında yer alan suçların dışında kalan, aşağılama, korkutma vb. çeşitli biçimlerde ortaya çıkmakla birlikte suç olarak düzenlenmemiş tahakküm kurma amaçlı her türlü davranışı niteler.¹⁹⁷ Bu doğrultuda zorlayıcı tahakküm suçunun, genel ve tamamlayıcı nitelikte bir suç olduğu belirtilmelidir.

195 Home Office, Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, 2015, (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf), s.2

196 Home Office, s. 4

197 Home Office, s. 3 vd.

Zorlayıcı tahakkümün suçunun önşartı, mağdurun faille şahsi ve özel bir ilişki kurmuş olması veya hâlihazırda aralarında bir ilişkinin bulunuyor olmasıdır. Bu ilişki, şahsi veya ailevi, özel veya duygusal bir ilişki de olabilir. Bir daha vurgulamak gerekirse, bu ilişki geçmişte son bulmuş bir ilişki de olabilir. Bu noktada önemli olan, mağdurun geçmişte veya şimdi, faille ailevi veya duygusal bir ilişki kurmuş olması ve zorlayıcı tahakküm oluşturan davranışların bu ilişki bağlamında ortaya çıkmasıdır.¹⁹⁸ Dolayısıyla bu suç, özel (mahsus) mağdurlu bir suçtur ve özgü failli bir suçtur. Ek olarak değinmek gerekir ki zorlayıcı tahakküm oluşturan fiillerin mağduru erkekler de olabilmekteyse de bu suçun oluşumunun cinsiyet eşitsizliğine dayandığı ve mağdurlarının genellikle kadınlardan oluştuğu görülmektedir.¹⁹⁹

The Serious Crime Act adlı Yasa'nın 76.maddesi hükmünde failin "tekrar ve süregelen" davranışlarının bu suçu oluşturacağı düzenlenmektedir. Failin *tekrar eden veya süregelen* davranışlarının mağdurun üzerinde etkisinin belirli bir ağırlık kazanması gerekir. Bu unsurların belirlenmesinde aranacak şartlar iki tanedir: failin davranışı en az iki defa tekrar etmelidir ve bu davranışın somut kötü etkileri mağdur tarafından günlük yaşantısında hissedilmelidir. Tekrar eden davranışların her birinin, öncelikle kendi içinde daha sonraysa diğer davranışlarla birlikte, kadın üzerinde tahakküm kurma amacını gerçekleştirmeye yönelik belirli bir örüntü oluşturup oluşturmadığı gösterdiği süreklilik düzleminde değerlendirilir. Bu nedenle birbirinden bağımsız, bir veya iki münferit olay, bu madde kapsamında değerlendirilmez. Aynı fail tarafından, aynı kadın üzerinde ve sadece tahakküm kurma amacına yönelik gerçekleştirilen davranışlar söz konusu olmalıdır. Failin davranışının somut kötü etkileri, kişide sıkıntı, telaş, endişe yaratmalıdır ve ilgili davranış "zorlayıcı" özelliğine böylelikle kavuşur. Failin kastı belirlenirken, davranışlarının mağdurun günlük hayatındaki bu somut etkilerini bilmesi ve istemesi yeterlidir.²⁰⁰

198 Home Office, s.5

199 Home Office, s.7

200 Home Office, s.2

Kısacası, *The Serious Crime Act* adlı yasadaki düzenlemeye göre, zorlayıcı tahakküm suçunun oluşması için fail ile mağdur arasında yaşanmış veya yaşanan duygusal ya da ailevi bir ilişkinin varlığı gerekir. Fail mağdur üzerinde tahakküm kurma amacı taşımalı, bu amaç doğrultusunda mağduru icbar etmeye yönelik, mağdurun hayatında somut etkileri gözlemem davranışlarda bulunmalı ve bu davranışını en az iki defa tekrar etmelidir. Son olarak failin gerçekleştirdiği davranışlar ceza yasanında başka bir suç oluşturmamalıdır. (Örneğin, cebir, tehdit, eziyet, kötü muamele vb.) Başka bir anlatımla, fail ve mağdur arasında kişisel bir ilişki yoksa davranış tekrar etmiyor veya sürmüyorsa, mağdur üzerinde ortalama bir insanda yaratılabilecek somut bir etki bırakmıyorsa zorlayıcı tahakküm suçu oluşmaz.²⁰¹

Zorlayıcı tahakküme yol açan davranışların önemli bir bölümü ceza kanunlarında suç olarak düzenlenmiştir. Diğer yandan zorlayıcı tahakküm oluşturan ve süreklilik gösteren davranışların önemli bir bölümü ceza kanunlarında yer verilmeyecek küçük haksızlık içeriğine sahip olabilir ama süreklilik gösterdiklerinde etki bırakabilirler. Bu gibi durumlarda yasa da bir açıklık bulunmadığında, adli makamların zorlayıcı tahakküm oluşturan ve tahakküm kırıldığında kadın cinayetlerine öngelen davranışlara karşı müdahalede bulunması güçleşmektedir. Hâlbuki zorlayıcı tahakküm oluşturan davranışın, yinelenen defalar gerçekleşerek süreklilik göstermesi ve kadını erkeğe itaate icbar²⁰² etmesi yeterlidir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu üzerinden konu açıklanabilir ve örnekler gösterilebilir. Bu açıdan Türk Ceza Kanunu'nda benzer bir düzenlemenin yer alması savunulabilir.

Kadın üzerinde zorlayıcı tahakküm oluşturacak ve Türk Ceza Kanunu'nda halihazırda suç olarak düzenlenen birçok fiil vardır ve hepsini değerlendirmek çalışmanın sınırlarını

201 Home Office, s.6

202 Burada icbar kavramı bilinçli bir biçimde kullanılmıştır. Kadın bulunduğu koşullar altında erkeğe itaate zorunlu bırakılmaktadır.

aşar. İlk elde bakıldığında, Türk Ceza Kanunu'nda zorlayıcı tahakküm oluşturan fiillerin büyük çoğunluğunu, Kanunun 86.maddesiyle "Kasten Yaralama" 96.maddesinde düzenlenen "Eziyet", 106.maddesinde yer alan "Tehdit", 108.maddesindeki "Cebir", 125.maddede bulunan "Hakaret" ve 232/1.maddesinde tanımlanan "Kötü Muamele Suçu" karşılamaktadır. Bu yüzden herhangi bir düzenlemeye gereksinim bulunmadığı rahatlıkla ileri sürülebilir. Öte yandan, bir kadının yakın çevresindeki arkadaşlarını ve akrabalarını ondan uzaklaştırmak, düzenli olarak hayatına karışarak onu yıldırarak, bir sırrını açık edeceğiyle ilgili korkutmak, değersiz olduğunu çeşitli biçimlerde hissettirmek, ona ekonomik şiddet uygulamak²⁰³, aşırı kıskançlık ve sahiplenme amacı taşıyan birçok eylem mevcut düzenlemelerin kapsamına her zaman girmeyebilir. Bu duruma Türk Ceza Kanunu bağlamında birkaç örnek verilebilir.

Türk Ceza Kanunu'nda zorlayıcı tahakküm oluşturabilecek suç fiilleri arasında ilk akla gelen yaralamadır. Yargıtay, kimi kararında atılan tokadı yaralamanın haksızlık içeriğini karşılamadığı gerekçesiyle suç olarak görmezken, kimi kararındaysa eşin itelenmesini yaralama kapsamında değerlendirebilmiştir.²⁰⁴ Görülebileceği gibi, etkin bir eylemin yaralama kapsamında değerlendirilebilmesi için vücut üzerindeki asgari etkisiyle ilgili tam bir açıklık yoktur. Bu yüzden yaralama kapsamında değerlendirilmeyen kimi etkin eylemin zorlayıcı tahakküm oluşturması olasıdır. Örneğin, vücuda acı vermeden gerçekleştirilen boğuşma ve tartaklama/hırpalamalar bu açıdan düşünülebilir. Zorlayıcı tahakküm kapsamındaki davra-

203 Kavram hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Taşdemir Afşar, s.73 vd. Örneğin bu bağlamda, Türk Ceza Kanunu'nun 167.maddesindeki şahsi cezasızlık veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebepler hatırlatılabilir.

204 Bkz. Tezcan, Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan / Önok, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Hukuku, Seçkin, Ankara, 2015, s. 222. Nitekim, Türk Ceza Kanunu'nun 86/2.maddesiyle, mağdurun yaralama suçunun daha az cezayı gerektiren nitelikli ve şikâyete bağlı hali, "fiilin kişi üzerindeki etkisinin basit bir tıbbi müdahaleyle giderilebilecek ölçüde olması" şartına bağlanmıştır. Basit tıbbi müdahaleyle giderilmesine gerek olmayan acı verici eylemlerin, yaralama oluşturup oluşturmayacağı tartışmalı hale gelmektedir.

nışları kapsamaya TCK'daki en uygun suçlardan biri herhalde eziyet suçudur. Eziyet, Türk Ceza Kanunu'nun 96.maddesinin gerekçesinde, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, aşağılanmasına yol açacak sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenen davranışlar olarak tanımlanmıştır. Buna karşın madde hükmünden eziyet kavramının tanımını çıkarmak olanaklı değildir.²⁰⁵ Zorlayıcı tahakküm suçunda da aşağılamadan, bedensel veya ruhsal acı çekirmeden söz edilebilirse de insan onuruna aykırılık ve sistematiklik şartları bu suçta aranmamakta, tahakküm amacına yönelik birden fazla fiilin varlığı yeterli görülmektedir. Örneğin, kadının düzenli olarak hayatına karışılması, yakın çevresinin kadının hayatından uzaklaştırılması, sistematiklik arz etmediğinde kadına bağırılması, eşler arasındaki merhamet ve şefkatle bağdaşmayan kimi eylemler eziyet kapsamında değerlendirilmeyebilir.

Zorlayıcı tahakküm oluşturmaya yönelik gerçekleştirilebilecek diğer bir suç fiili de tehdittir. Türk Ceza Kanunu'nun 106.maddesinde tehdidin, kişinin kendisinin veya bir yakının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibariyle büyük bir zarara veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle gerçekleştirilebileceği düzenlenmiştir. Her durumda saldırıya uğratılacağı bildirilen değer hukuksal bir korumadan yararlanıyor olması gerekmekte olup, örneğin "seninle bir daha konuşmam" gibi bir ifade tehdit oluşturmayacaktır.²⁰⁶ Diğer yanan hukuksal korumadan yararlanmayan bir menfaatin veya büyük öneme sahip olmayan bir malvarlığı değerinin tehdide konu olması ya da uğratılacak zararın belirlenememesi durumunda, tekrarlandıklarında bu gibi kimi beyanların kişi üzerinde zorlayıcı tahakküm oluşturabilmesi olanaklıdır. Bunlara, maddi durumu iyi olmayan eşine düzenli olarak onu bir gün boşayacağını

205 Bkz. Hafızoğulları, Zeki /Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Kişilere Karşı Suçlar, US-A Y, Ankara, 2016, s.128

206 Tezcan/Erdem/Önok, s.430

söylemek, intihar edeceğini ileri sürerek²⁰⁷ kadın korkutmak örnek olarak verilebilir. Benzer durum hakaret oluşturmayan ama tekrarlandıklarında kişinin kendisine saygısını düşürecek ağır eleştiriler ve alaylar için de geçerlidir. Zorlayıcı tahakküm suçunu Türk ceza hukukunda karşılayabilecek suçlardan bir diğeri de Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen kötü muamele suçudur. Kötü muamele suçunda Kanun, aynı konutta birlikte yaşamayı şart olarak koştüğundan, aynı evde beraber yaşamayan çiftler açısından bu suçu uygulamak olanaklı değildir.²⁰⁸Zorlayıcı tahakküm suçuysa aynı konutta yaşasın veya yaşamasınlar, ilişkileri sürsün veya sürmesin çiftleri kapsamaktadır. Bu nedenlerle, İngiltere'deki gibi zorlayıcı tahakkümün ceza yaptırımına bağlanması, genel ve tamamlayıcı nitelikte bir düzenleme olarak TCK'da yer alması yukarıda yer alan tartışmaların önüne geçebilir.

IV. SONUÇ

Kadın cinayetleri toplumumuzun kanayan yaralarından biridir. Kadına yönelik şiddet, kadın cinayetlerinin habercisidir. Daha önce duygusal ilişkinin tarafı olan kadınlar, ilişki süresince şiddet veya istimara uğramışsa kadın cinayetine kurban gitmeleri daha olasıdır. Kadınların şiddet görmesinin ve devamındaysa cinayete kurban gitmelerinin bir diğer nedeni içinde buldukları ilişkide erkeğin egemenliğinden çıkmaya çalışmaları ve bu çabalarının cinsiyet rolleri üzerinde krize yol açmasıdır. Bu durum eşlerinden ayrılan, ayrılmaya çalışan ve üzerlerindeki erkek egemenliğini bir biçimde kıran kadınlar için öncelikle söz konusudur.²⁰⁹ Türkiye'deki kadın cinayetleri incelendiğinde bu gruptaki kadınların kadın cinayetine kur-

207 Bu konuda bkz. Egemenoğlu, Alaaddin, Yargıtay Kararları Işığında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Tehdit Suçu, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4 (1), Bahar 2017; (ss.59-102) , s.76

208 Hafızoğulları, Zeki /Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükmümler, Toplum Karşı Suçlar, US-A Y, Ankara, 2016, s.388

209 McFarlane, Judith/Campbell, Jacquelyn/Wilt, Susan/Sachs, Carolyn/ Ulrich, Yvonne/Xu, Xiao, "Stalking and Intimate Partner Femicide", Homicide Studies, V.3, N.4, 1999, (ss.300-316), s.303

ban gittikleri sıklıkla gözlemlenebilir.²¹⁰ Hiç şüphesiz kadın cinayetlerinin önlenmesi, toplumsal cinsiyetle, kadın üzerindeki tahakkümün ve kadına yönelik şiddetin nedenlerinin ortadan kaldırılmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Öte yandan bu konuda hukuk sisteminin de başarabilecekleri hala vardır.

Yapılan araştırmalar, üzerlerinde uygulanan şiddet arttıkça, adli hizmetlerden yararlanma oranlarının arttığını göstermektedir.²¹¹ Öte yandan, kadını suiistimal eden fail, kadının adalet sistemiyle bağlantı kurduğu durumlarsa, uyguladığı şiddeti daha intikamcı biçimde arttırabileceği ileri sürülmektedir.²¹² Böylelikle zorlayıcı tahakküm kavramının önemi bir daha ortaya çıkmaktadır. Bu tür davranışların saptanabilmesi ve dolayısıyla kadın cinayetlerinin önlenmesi için ilgili mercilerin kendilerine ulaşan, bilhassa aile içi şiddet vakalarının özenli bir biçimde kaydını tutmaları, şiddet gören kadınlara azami özeni göstermeleri, onların talepleriyle içten bir biçimde ilgilenmeleri gerekir. Çünkü en iyi risk değerlendirmesini, hem olayın bir parçası olduğundan hem de karşısındaki kişiyi en iyi o tanıdığından kadının kendisi yapmaktadır. Başka bir anlatımla, kadın cinayetleri öngörülebilir ve burada öngörüsü en gelişkin olan kişi ilişkinin tarafı olan kadındır.

Gerçekten de kadın cinayetlerine öngelen davranışlar belirli örüntü ve özellikler taşıdığından bu tip cinayetlerin öngörülebilir olduğu kriminologlarca savunulmaktadır.²¹³ Kadın üzerinde gerçekleştirilen, zorlayıcı tahakküm olarak çevirdiğimiz²¹⁴ “coercive control” kavramı, kadın cinayetlerine öngelen bu tip davranışların önemli bir bölümünü başarılı bir biçimde tanımlar ve kapsar. Dolayısıyla zorlayıcı tahakküm oluşturan davranışlar gözlemlendiğinde, kadın cinayetlerinin gerçekleşmeden önce önlenmesi olanaklıdır. Kadın cinayetleri önlenmek isteniyorsa, bu cinayetlere öngelen davranışlara

210 Yenilmez/Demir, s.16

211 McFarlane, et. al., s. 206

212 McFarlane, et. al, s.206

213 Bkz. Johnson, et. al., s.4

214 Öğretide, çok daha başarılı çeviriler yapılabilir.

zamanında müdahale edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmakta ve bu müdahalenin sağlanması için ilgili yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Buna ek olarak, kadın üzerinde zorlayıcı tahakküm amacıyla ceza kanununda yer alan başka bir suç işlendiğinde gerçek içtima hükümlerinin uygulanmasının düşünülebileceği ileri sürülmektedir.²¹⁵

Kriminolojide, “erken cezalandırma” olarak tanımlanan, işlenmesinin önlenmesi hedeflenen suçu doğuran faktör nedeniyle kişinin cezalandırılmasını açıklayan, doğrudan tedbir yöntemiyle²¹⁶ kadın cinayetlerinin önüne geçilebilir. Bu erken cezalandırma tedbirinin en önemli örneklerinden birini de zorlayıcı tahakküm suçu oluşturmaktadır. Türk Ceza Kanunu’nda da bu tip davranışların genel ve tamamlayıcı nitelikte bir düzenleme ile her ne kadar hukuk sistemlerimiz birbirinden farklı da olsa İngiltere örneğinden yola çıkılarak yaptırıma bağlanması düşünülmelidir. Konu tartışılmaya açıktır.

KAYNAKÇA

Corradi, Consuelo/ Marcuello-Servos, Chaime/ Boira, Santiago/ Weil, Shalva, “Theories of Femicide and Their Significance for Social Research”, *Current Sociology*, 1-21, 2016, (csi.sagepub.com), (s.1-21)

Çetin, İhsan, “*Defining Recent Femicide in Modern Turkey: Revolt Killing*”, *Journal of International Women’s Studies*, V.16, I.2, (ss.346-360)

Dawson, Myrna, “*Intimacy, Violence and the Law: Exploring Stereotypes About Victim-Defendant Relationship and Violent Crime*”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 96-4, (ss.1417-1450)

Dawson, Myrna, “*Punishing Femicide: Criminal Justice Responses to the Killing of Women Over Four Decades*”, *Current Sociology*, 64-7, 2016, (csi.sagepub.com), (s.996-1016), s.1009

Dawson, Myrna/Gartner, Rosemary, “*Differences nt he Cha*

215 Home Office, s. 11

216 Bkz. Soyaslan, Doğan, *Kriminoloji*, Yetkin, Ankara, 2018, s.59

racteristics of Intimate Femicides, The Role Of Relationship State an Relationship Status”, Homicide Studies, V.2, N.4, 1998, (s.378-399)

Egemenoğlu, Alaaddin, Yargıtay Kararları Işığında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Tehdit Suçu, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4 (1), Bahar 2017; (ss.59-102)

Hafizoğulları, Zeki /Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Kişilere Karşı Suçlar, US-A Y, Ankara, 2016

Hafizoğulları, Zeki /Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Toplum Karşı Suçlar, US-A Y, Ankara, 2016

Home Office, Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, 2015, (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf)

İnce Yenilmez, Meltem/ Demir, Mehmet Hulusi, “The Challenge of Femicide and Violence Against Women in Turkey”, International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences, Volume: 6, Issue:1-2, Year:2016, (ss.1-30)

Jewkes, Rachel, “Intimate Partner Violence: Causes and Prevention”, The Lancet, Vol 359 • April 20, 2002, www.thelancet.com, (ss. 1423-429)

Johnson Holly/ Eriksson, Li / Mazerolle, Paul / Wortley, Richard, “Intimate Femicide: The Role of Coercive Control”, Feminist Criminology, V.14, I.1, 2019, (ss.3-23)

McFarlane, Judith/ Campbell, Jacquelyn/ Watson, Kathy, “The Use Of The Justice System Prior to Intimate Partner Femicide”, Criminal Justice Review, V.26, N.2, 2001, (ss. 193-208)

McFarlane, Judith/Campbell, Jacquelyn/Wilt, Susan/ Sachs, Carolyn/Ulrich, Yvonne/Xu, Xiao, “Stalking and Intimate Partner Femicide”, Homicide Studies, V.3, N.4, 1999, (ss.300-316),

Russel, Diana, “Report On the International Tribunal On Crimes Against Women”, Frontiers: A Journal Of Women Studies, V.2, N.1, 1977, (s.1-6)

Soyaslan, Doğan, Kriminoloji, Yetkin, Ankara, 2018

Stark, Even, Coercive Control, How Men Entrap Women in Personal Life, Oxford University Press, 2007

Taşdemir Afşar, Selda, "Violence Against Women and Femicides in Turkey", European Journal of Multidisciplinary Studies, V.2, N.1, 2016, (ss.70-80)

Tezcan, Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan / Önok, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Hukuku, Seçkin, Ankara, 2015

Widyono, Monique, "Conceptualizing Femicide", Strengthening Understanding of Femicide, Using research to galvanize action and accountability Conference, PATH, Washington DC, 2008, (s.7-25)

World Health Organisation, "Understanding and Addressing Violence Against Women", (https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf;jsessionid=46487B2C52254FE5019CDA4919765D44?sequence=1)

Internet Kaynakları

BBC Türkçe, "Şule Çet Davasının İlk Duruşmasında Neler Yaşandı?", (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47132223>)

Habertürk Yaşam, Devletin Koruyamayıp, Ölümün Kucağına Attığı Kadınların Hikayeleri, (<https://www.haberturk.com/yasam/haber/604679-devletin-koruyamayip-olumun-kucagina-attigi-kadinlarin-hikayeleri#>)

<http://kadincinayetleri.org>

<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net>

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, "Ayşe Paşalı Davası", (<http://www.kadincinayetlerinidurduracagiz.net/haberler/29/ayse-pasali-davasi>)

Woman Support Project, Coercive Control, Evan Stark, (<http://www.womenssupportproject.co.uk/userfiles/file/resources/nationalresources/coercive-control.pdf>).